

Luciferi, a politikus

(Részlet)

[...]

T. G. M. talán az egyetlen a demokratikus ellenzékben, aki nyíltan a magántulajdon alapján áll. Az 1987-ben közreadott *Társadalmi szerződés* még megpróbálkozik az öngazgatás és a magántulajdon összehangolásával, és a magántulajdont egyrészt mint irreális követelést, másrészt mint társadalmilag igazságtalant, közösségileg ellenőrizni szükségessé nem fogadja el. A *Társadalmi szerződés*, a Szabad Kezdeményezések Hálózatának dokumentumai, majd az SZDSZ alapító nyilatkozata rózsaszín karavánként vonult el T. G. M. fehér kutyájának ugatása közben. A *Búcsú a baloldaltól* szamizdat változatát senki nem méltatta figyelmére, s csak a *Kritikában* később megjelent változatát támadták. Jellemzően olyanok bíráltak, Eörsi István, Szalai Pál, Litván György személyében, akiket az SZDSZ mint kellemetlenné válókat éppen le hagyott. [...]

A Ladiklaki Kandúr

[...]

A publicisztika versenye

Az esszé és a publicisztika versengő műfajok. Verset és regényt az anyaggal, önmagával birkózó ember ír, de esszét és publicisztikát párbajozók, egymással versengő alkotók fogalmaznak. Itt az arisztokratikus elv csorbul a demokratikus javára. Nincs előnyben a nagy öreg, hiába ül versei aranydombján. Ki lehet hívni a legnagyobb tekintélyt is. S oly köztekintélyt lehet szerezni átmenetileg, amit semmiféle lírai teljesítmény, nagyregény nem ad meg. Ez a vonzása, s természetesen az átka.

A kilencvenes években megkísértette a publicisztika Mézőlyt és Nádast, Csoórit és Konrádot, Eörsit és Parti Nagyot, Esterházyt és Spirót, Kornist és Tandorit. A nagyregény ideáljának vége. Az író hatni, méghozzá közvetlenül akar hatni. Versenybe szállnak. Egymással valamint újságírókkal és politikusokkal, politológusokkal, Váncsával és Megyesivel, Kovács Zoltánnal és Szénási Sándorral, Bodor Pállal és R. Székely Juliannával, T. G. M.-mel és Kis Jánossal, Debreczeni Józseffel és Elek Istvánnal, Bihari Mihállyal és Schlett Istvánnal, Heller Ágnessel és Fehér Ferencsel, Arató Andrással és Kende Péterrel, Csalog Zsolttal és Török Andrással (Simplicissimus), Szilágyi Ákossal és Balassa Péterrel, Bozóki Andrással és Kéri Lászlóval. Nem szólva Eörsi Istvánról és Vajda Mihályról, Hankiss Elemérről és Szalai Erzsébetről. [...]

Kritikai kritikus

A nagyobbik áramlat a kritikai kritikusoké. Egy-két kivételtől eltekintve Esterházy mondatfűzésével kritikailag töltik meg a publicisztikát. Van tárgy, van cél, van biztos ellenfél. A tartalom hol politikai, hol irodalmi, többnyire része a kultúrharcnak. Debreczeni József és Megyesi Gusztáv egyaránt Esterházy nyelvén írnak, még ha ellentétes célzattal és irányzattal. A kritikai kritikusok közül talán csak T. G. M. és Eörsi tudták kivonni magukat a macska-lazaságú, bársonyos és tövises Ladiklaki mondatok befolyása alól. Az egyik azért, mert mondatait lehúzó súlyú filozófiai hivatkozásokkal tölti, a másik azért, mert Eörsire alig hatott Kosztolányi, Ottlik, Mészöly, viszont annál inkább Karl Kraus, Bert Brecht vagy Gombrowicz. Sükösd Mihály még az, aki angol stílusú publicisztikáival, és Kornis, aki Szentkuthy-ömléssel, szilaj szenvedéllyel kerüli ki Epé hatását.

A kritikai publicisztika tematizál. Megadja, előírja, előolvassa azokat a témákat, amelyek meglódtítják a közélet, a lapok, a televízió és rádió világát. A kritikai publicisztika csomópontokba gyűlik, álma a Nagy Vita, néha a Nagy Botrány. Ennek az irányzatnak a jobbjai megpróbálnak maguk tematizálni, saját menetrendet, saját kritikai történelmet írni. Így igyekeznek saját ellenfélre és barátira, saját ünnepre és tradícióra találni, hogy kimenekülhessenek a tábortémák, szekérsánc tradíciók nyomasztó csoportpublicisztikáinak köréből.

Esterházy sajátos viszonyban áll a kritikai publicisztikával és publicistákkal. Mindenhonnan „esterházy-szövegek” hullámoznak, csöpögnek, a vívó felek „esterházy-cseleket” mutatnak be. Az olvasó gyakran hiszi, hogy Esterházy fújta meg a kürtöt, ő áll egy-egy publicisztikai kampány háttérében, ő kívánja elejteni a nagyvadat. Valójában szinte sohasem tematizált elsőként egyetlen publicisztikai harcot sem. Mindig megfelelő pillanatban érkezik, ír publicisztikát, vagy ír alá. A kritikai kritikusok nem véletlenül találják álmatagnak, nem eléggé keménynek, kiállónak. Epét elkönyvelték egy szekértáborban, pedig sohasem vett részt tábor-megmozdulásokban.

Esterháznak nincsenek publicisztikai hőstettei. Nem támad neki pártnak, mozgalomnak, politikai személyiségnek, mindenki által elismert tekintélynek. Nem hív ki senkit párbajra, sőt, kitér a párbajok elől. Nem megy a közvélekedés ellenében. Nem tekintélyelvű. A magáén kívül aligha fogad el tekintélyt, arisztokratikusan néz le a nyájlelkiismeretre. „A közvélekedés én vagyok.” Eörsi támad s felháborít minden tekintélyt, T. G. M. minden közvélekedést, Debreczeni megüt mindenki által tisztelt személyiségeket, Vágvölgyi B. András lenarancsozza az egész politikai elitet. Egyesek kihívók, mások pimaszak, megint mások kamikázék. Bátrak vagy vakok – ahogy tetszik. Esterházy kinyújtózik, dorombol, majd a csapdába csaltat megkarmolja, de inkább csak finyásságból, tanító célzattal. Tanulj ízlést, tanuld meg, hogyan kell bánni a macskával!

Epét nem lehet bírálni. Epét nem lehet támadni. Nem azért támadhatatlan, mert irtózatossá visszavágásra képes, hanem mert csak a mosolyát találjuk ott a fán. Idegesítő. Nem is ír róla senki. Nem tudná őt tán megfogni más, csak egy másik nyelvi finnyás. Valaki, aki a mondatait szedné darabokra, nem az eszméit. De az bizony nagyon-nagyon nehéz. A fő kritikai érzület: Epé „üres”. „Nincs ott.” „Ez bizony csak egy éca, nem több.” A kritikai publicisztika Epét betöltené bátorsággal, vakmerőséggel, hívószavakkal, világképpel. De nem írják le róla. Hallgatással büntetik. Epé pedig közönyös mosolyát hagyja hátra a fán. [...]